

Osobní finance

Co se v kapitole dozvíte

Budete pak umět:

- pojednat o českých penězích a způsobech jejich ochrany
- charakterizovat a použít bezhotovostní a hotovostní způsoby plateb
- pojednat o typech platebních karet a jejich použití
- rozlišovat mezi finančními produkty a posoudit vhodnost jejich použití
- nastínit zásady správného hospodaření domácnosti

Po prostudování této kapitoly poznáte:

- české peníze a jejich ochranné prvky
- způsoby plateb – hotovostní a bezhotovostní platby
- platební karty a způsoby jejich použití, bezpečnostní pravidla při používání platebních karet
- finanční produkty – vklady, spoření, úspory, půjčky, úvěry, hypotéky
- zásady hospodaření domácnosti

Prostřednictvím kapitoly **Peníze** (str. 17) již víte, co peníze jsou, jak vznikly a jaký je jejich význam. V kapitole **Banky a jejich úloha v hospodářství země** (str. 56) jste se seznámili s důvody, proč vznikly banky, a také s úlohou a posláním centrální banky a komerčních bank.

V této kapitole se dozvíte praktické informace, jak s penězi nakládat, jak s nimi platit, na co si dát při platbách pozor. V dalších statcích se pak seznámíte s finančními produkty, kterých může člověk využít při financování svých potřeb a záměrů a závěrem také pohovoříme o hospodaření domácnosti.

POJEM

► MĚNOVÁ ODLUKA

Rozdělení měny na měny dvě v souvislosti s rozdělením státu.

Bankovky a mince České republiky

V současnosti je u nás zákonnou měnovou jednotkou **koruna česká (Kč)**. V platnosti je od 1. ledna 1993, po rozdělení České a Slovenské Federativní Republiky na samostatné státy a s tím související **měnovou odlukou**.

V oběhu jsou nyní pouze jednotky korun, její dílčí jednotka – **haléř** (1/100 koruny) a jeho násobky již **byly z oběhu staženy**. Ve vyjádření cen zboží a služeb se ovšem stále používají, při placení penězi se však cena zaokrouhluje na celé koruny.

Současné bankovky

Hlavním motivem českých bankovek jsou význačné osobnosti našich dějin. V současnosti jsou v oběhu bankovky těchto nominálních hodnot:

- **Stokoruna** (český král a římský císař Karel IV.)
- **Dvousetkoruna** (český reformátor školství světového formátu Jan Amos Komenský)
- **Pětisetkoruna** (česká spisovatelka Božena Němcová)
- **Tisícikoruna** (osobnost českého dějepisectví František Palacký)
- **Dvoutisícikoruna** (slavná česká operní pěvkyně Ema Destinnová)
- **Pětitisícikoruna** (prvního československý prezident Tomáš Garrigue Masaryk).

Současné mince

V současnosti jsou v oběhu mince těchto nominálních hodnot:

- **Koruna** (hrana: kulatá a vroubkovaná, 80 vroubků)
- **Dvoukoruna** (hrana: zaoblená a hladká, 11 hran)
- **Pětikoruna** (hrana: kulatá a hladká)
- **Desetikoruna** (hrana: kulatá a vroubkovaná, 144 vroubků)
- **Dvacetikoruna** (hrana: zaoblená a hladká, 13 hran)
- **Padesátikoruna** (hrana: kulatá a hladká) ▼

SOUVISLOSTI

Podoba současných českých bankovek a mincí (lícová strana)

SOUVISLOSTI

Podoba současných českých mincí (lícová strana)

Ochranné prvky českých peněz

Potřeba chránit ceninový výrobek proti padělání a zabezpečit na něm uvedené údaje proti pozměňování vyžaduje vývoj stále nových a dokonalejších ochranných prvků. Jsou jimi zajištěny bankovky či cenné papíry prezentující určitou finanční hodnotu a mnoho dalších ceninových výrobků. Právě u nich je dnes využívána řada ochranných prvků vyvíjených původně pro zajištění bankovek.

Ochranné prvky mají dvojí význam. Jednak **znesnadňují případným padělatelům práci a především umožňují rozeznání více či méně zdařilého padělku od pravého dokumentu.**

V případě, že se vám do rukou dostane falešná bankovka, nemáte nárok na náhradu a své peníze už tak nikdy nevidíte. Proto se raději prostřednictvím textu a obrázků (viz souvislosti vpravo) podrobně **seznamte se základními identifikačními znaky bankovek**, abyste předešli případným problémům.

Co dělat s poškozenými bankovkami?

Stalo se vám někdy, že jste při placení v obchodě zjistili, že máte poškozenou bankovku a pokladní ji odmítla přijmout? V tomto případě je nutné se obrátit na banku, kde by vám bankovku měli vyměnit.

Poškozené bankovky jsou vypláceny poměrově, tzn. když přijdete do banky s jednou polovinou roztržené stokoruny, banka vám vyplatí jen padesát korun. Pokud máte méně než čtvrtinu bankovky, banka vám poměrnou část už nevyplatí.

Pokud je ovšem bankovka třeba jen lehce natržená, pokladník v bance by vám měl vyměnit tuto bankovku za novou.

Způsoby placení

V praxi existují dva způsoby placení – **hotovostní** a **bezhotovostní platby**.

Hotovostní placení

K hotovostnímu placení dochází mezi občany **prostřednictvím hotových peněz**. Zákazník by měl za každý nákup v obchodě obdržet od pokladníka **doklad o prodeji zboží**, a ten si bezprostředně po nákupu zkontrolovat. Tento doklad také slouží pro **případnou reklamaci**; bez něj na pozdější reklamaci nemáte nárok.

S hotovostními penězi se můžeme setkat nejen při placení o obchodech, ale také prostřednictvím:

- **výběru peněz z peněžního ústavu** – obdržíte doklad pro výběry z účtu
- **složením peněz na účet banky** – obdržíte doklad pro vklad na účet
- **posílání peněz poštou** – poštovní poukázky

Bezhotovostní placení

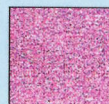
Placení bankovním převodem je bezesporu nejvýhodnější forma úhrady finančních prostředků. Podmínkou je však **založený účet u peněžního ústavu**. Odběratelé a ostatní plátcí uhrazují své závazky na tento účet a naopak vlastníci účtu z něho své závazky uhrazuje. Největší výhodou tohoto způsobu placení je jeho **rychlost, hospodárnost a bezpečnost**. V České republice je ze zákona stanovena lhůta pro trvání bankovního převodu. Peníze musí být převedeny při bezhotovostních platbách na účet adresáta **v ten samý bankovní pracovní den**, jedná-li se o převod v rámci té stejné banky. Jedná-li se o převod na účet jiné banky, musí být peníze převedeny na účet adresáta maximálně **do druhého bankovního pracovního dne**.

Na převody do zahraničí je stanovena lhůta pěti bankovních pracovních dnů.

- **Mikrotexty** – k tisku mikropísma se používá ofset nebo zejména hlubotisk. Tisknou se jím linky, vyplňují obrazce nebo se z nich skládá samostatný obrazec. Pravost bankovky nebo šeku je možné ověřit pouhým okem nebo s pomocí lupy. Kopírovací stroje nedokážou mikrotex napodobit.

pravá bankovka

falzifikát

SOUVISLOSTI

Ochranné prvky českých bankovek

- **Vodoznak** – umožňuje vytvoření dvojrozměrného nebo trojrozměrného obrazce, viditelného proti zdroji světla.

- **Ochranný proužek** – umožňuje vytvoření dvojrozměrného nebo trojrozměrného obrazce, viditelného proti zdroji světla.

- **Ochranná vlákna** – jsou na bankovkách chaoticky rozmístěná po celé ploše. Jsou to okem viditelná 6mm vlákna, která reagují na UV světlo.

- **Soutisková značka** – díky simultánnímu způsobu tisku, který zajišťuje dokonalý soutisk přední a zadní strany bankovky, ceniny nebo dokladu, tvoří motiv na lícové a rubové straně v průhledu kompaktní celek. Soutisková značka je kruhová a je tvořena písmeny ČR.

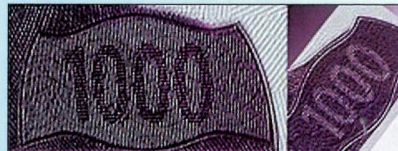

líc

rub

průhled

- **Skrytý obrazec** – jedná se o motiv viditelný okem při určitém úhlu pohledu. Při kolmém pohledu je prakticky neviditelný a objeví se teprve při sklopení bankovky ve směru dopadajícího světla. Je tvořen různou orientací linek s vysokým nánosem barvy technikou liniového hlubotisku.

sklopení z delší ...

... a kratší strany

- **Opticky proměnlivá barva** – obraz, který je touto barvou vytištěn, mění barvu podle úhlu naklonění bankovky. Barva se mění například ze zlaté na zelenou. Tyto barvy jsou drahé a pro padělatelé obtížně dostupné. Používá se na bankovkách s nominální hodnotou 1 000 Kč, 2 000 Kč a 5 000 Kč.

čelní pohled

při sklopení

- **Ochranný pruh** – nachází se na lícové straně v pravé části bankovky a vystupuje při sklopení. V pruhu mohou být zobrazena i čísla označující nominální hodnotu bankovky. Jeví se jako tmavá, matová.

čelní pohled

při sklopení

SOUVISLOSTI

SIPO - inkasní forma placení

jedná se o službu, kterou realizuje Česká pošta. Prostřednictvím SIPO (Sdružené inkaso plateb obyvatelstva) je možné periodicky platit (každý měsíc) například poplatky za telekomunikační služby, platby elektřiny, plynu, televizní a rozhlasové poplatky, ale třeba i pravidelné splátky úvěrů ze stavebního spoření či hypotéky apod.

SOUVISLOSTI

Náležitosti platební karty

- **označení vydavatele** – název a logo příslušné banky, za vydavatele považujeme vždy banku, i když se jedná o kartu mezinárodní karetní asociace, protože banka má smluvní vztah s klientem
- **číslo platební karty** – délka je maximálně 16 až 19 numerických znaků, první dva označují druh platební karty, dalších pět znaků je identifikací vzdávající banky, zbývající čísla identifikují držitele
- **část čísla BIN** – první 4 znaky čísla BIN (*Bank Identification Number*), což je jedinečné číslo přidělené karetní asociací dané banky: Z čísla BIN a dvou prvních znaků čísla platební karty lze určit vydávající banku.
- **platnost platební karty** – uvádí se na téže řádce jako BIN, ve tvaru začátku a konce platnosti nebo jen konce platnosti (MM/RR)
- **jméno držitele** – maximální počet znaků je 27, u služební karty navíc název podniku
- **podpisový proužek (Signature Panel)** – je určen pro vzor podpisu držitele karty, bývá zpravidla umístěn na zadní (rubové) straně karty.

Moderní karty již bývají vybaveny **elektronickým čipem** (viz obr. výše), které skýtají daleko vyšší stupeň ochrany, než (dříve používané) **magnetický proužek**.

SOUVISLOSTI

Ochrana PINu při použití karty

PIN karty vždy zadávejte skrytě. U bankomatu například zakryjte klávesnici druhou rukou.

Přesvědčte se také, zda blízko vás někdo nestojí a nepozoruje vám zadávaný kód PINu.

Další výhodou bezhotovostního placení je také moderní a stále častěji využívaná služba banky homebanking nebo internetbanking, kdy klient provádí platební styk přímo z domova a není vázán na pracovní dobu v bance.

Formy bezhotovostního placení jsou tři – **inkasní, úhradová a platební karty**.

1. **Inkasní forma placení** – podstatou je udělený souhlas plátce, prostřednictvím kterého plátce specifikuje číslo účtu příjemce a maximální částku, která má být právě na účet příjemce připsána – například **prostřednictvím služby SIPO** (více viz souvislosti vlevo).
2. **Úhradová forma placení** – při úhradě dává příkaz plátce (příkazce) k odepsání částky ze svého účtu ve prospěch účtu příjemce. Úhrada je nejvíce používaná forma bezhotovostního platebního styku.

Tímto způsobem je možno hradit platby za zboží, služby, daně, clo a další platby bez omezení výše nebo účelu úhrady.

V úhradové formě placení se nejčastěji využívají tyto podoby:

- **jednorázový platební příkaz** – jednorázově pro jednu platbu,
- **hromadný příkaz k úhradě** – slouží k více platbám z jednoho účtu v jeden den směřovaným různým příjemcům (resp. na různé účty),
- **trvalý příkaz k úhradě** – u těchto typů příkazů, které slouží k opakovaným platbám ve stejné výši, se může stanovit periodicita (dny v budoucnu), kdy banka bude platby ve stejné výši automaticky opakovat do doby, než bude zadán jiný pokyn.

3. **Platební karta** – platební prostředek, který slouží k **provádění bezhotovostních plateb i výběrům hotovosti z bankomatu**. Je-li vydávána k běžnému účtu klienta, je nástrojem disponování s peněžními prostředky na účtu, v jiných případech plní úlohu prostředku čerpání spotřebitelského úvěru.

Nejběžnější typy platebních karet:

- **debetní platební karta** – nejběžnější platební karta na trhu. Karta je vydávána k běžnému účtu a držitel s ní uhrazuje platby za zboží a služby nebo vybírá hotovost z bankomatu. **Prostřednictvím debetní karty vybíráte z účtu vlastní peníze** (tedy ty, které na účet ukládáte nebo které vám na něj přichází v podobě výplaty apod.).
- **kreditní platební karta** – často chybně považována za běžnou (tedy debetní) kartu. **Pozor, při platbě z kreditní karty klient automaticky čerpá úvěr (tedy nikoliv vlastní peníze, ale peníze banky)!** Tyto vybírané peníze musí uživatel této karty přirozeně bance dle stanovených podmínek vrátit. Zpravidla je možné výběry realizovat s jistým bezúročným obdobím a splátky úvěru lze také obvykle rozložit na delší období. Výběr hotovosti z bankomatu bývá zpravidla až několikanásobně dražší než výběr běžnou debetní kartou.
- **charge karta** – obdoba kreditní karty, **bezúročný úvěr je ovšem klient povinen zaplatit v daném období po čerpání** (jinak je penalizován sankčním úrokem); charge karty jsou určeny pro velmi bonitní klienty.

Obrovskou výhodou platební karty je také její **mezinárodní platnost**. Když také na dovolené v zahraničí místo hotovosti podáte u pokladny prodávající kartu, neplatíte za to žádný poplatek a platba je navíc zúčtována výhodnějším devizovým kurzem.

Každá platební karta má ke svému číslu svůj **PIN (Personal Identification Number)** – osobní identifikační číslo. Jedná se o identifikátor, pomocí kterého se karta autorizuje při výběrech z bankomatů, při elektronických platbách prostřednictvím platebních terminálů v obchodech apod. **PIN karty je zapotřebí udržovat v tajnosti!**

Finanční produkty

Na trhu je velké množství finančních produktů, kterých může běžný člověk využít při financování svých potřeb. Tato problematika je velmi rozsáhlá, v následujících odstavcích si naznačíme některé typické a nejčastěji využívané. Jsou to zejména **půjčky a úvěry, hypotéky** či **stavební spoření**. Na následující straně jsou uvedeny nejčastěji využívané finanční produkty.

1. **Spotřebitelské úvěry** – spotřebitelské úvěry neboli půjčky slouží ke **krytí nejruznějších nepodnikatelských potřeb klientů**, především k nákupu zařízení a vybavení domácnosti, na koupi spotřební elektroniky, na pořízení, rekonstrukci nebo modernizaci bytu, na nákup dovolené, koupi automobilu či zahraniční studium.

K získání úvěru stačí pouze dosažení věku 18 let, české občanství nebo trvalý pobyt na území ČR. Podmínky získání úvěru jsou často velmi jednoduché, proto je potřeba zvážit schopnost do budoucna splácet úvěr, aby nedocházelo k **platební neschopnosti a předlužování**.

Spotřebitelské úvěry bývají velmi často spojovány s ukazatelem **RPSN**. RPSN neboli **roční procentní sazba nákladů** nám říká, o kolik procent ročně přeplatíme půjčenou částku.

2. **Bankovní úvěry** – bankovní úvěry si lze sjednat na jakékoliv pobočce banky. Mají nejnížší míru rizika a také nízkou úrokovou sazbu. Peníze z úvěru mohou být poskytnuty hotově, převedeny na účet nebo banka může poskytnout úvěrový účet k běžnému účtu.

Banka od vás bude před poskytnutím úvěru požadovat **doklad o výši příjmu**. U vyšších částek může banka požadovat **ručitele** (nebo **můžete ručit nemovitostí**).

3. **Hypoteční úvěry** – v podstatě dlouhodobé půjčky, jejichž účelem je většinou pořízení bydlení. Tyto úvěry se nejčastěji používají na **investice do nemovitostí** – např. na stavbu domu, koupi bytu nebo modernizaci.

Splatnost hypoték se v průměru pohybuje od 5 do 30 let. Splácí se nejčastěji v měsíčních splátkách a před uzavřením hypotéky banka prověřuje (stejně jako u spotřebitelského úvěru) výši příjmu klienta a vztah k financované nemovitosti.

4. **Úvěry od nebankovních institucí** – určitě jste si všimli, že na nás z televize, letáku či jiné inzerce útočí nejrůznější druhy „**nejvýhodnějších půjček bez rizika**“, které nabízejí soukromý sektor. Za nebankovní půjčkou stojí finanční skupiny.

5. **Spořicí účty** – nabízejí možnost, jak rozumně a bez rizika zhodnotit volné finanční prostředky. Spořicí účty jsou **speciálním typem účtů**, které nabízejí vyšší úrokovou sazbu (nejčastěji 2,5 - 3 % ročně) a peníze jsou přitom prakticky dostupné okamžitě.

6. **Stavební spoření** – specializovaná banka, která je oprávněná provozovat stavební spoření, se nazývá **stavební spořitelna**. Tento typ banky poskytuje možnost spoření se státním příspěvkem a následně výhodného úvěru určeného na financování bytových potřeb. Stavební spoření je u nás velmi využíváno, hlavně pro **možnost získat levný úvěr na pořízení bydlení**.

7. **Penzijní připojištění** – penzijní připojištění se státním příspěvkem je forma spoření podporovaná státem, která umožňuje získat určité finanční prostředky pro zabezpečení ve stáří.

S problematikou finančních produktů (příklady použití, modely případů) se můžete blíže seznámit prostřednictvím doprovodného titulu – **Občanský a společenskovědní základ – Ekonomie (cvičení)**.

SOUVISLOSTI

Spotřebitelské úvěry a RPSN

Do částky RPSN jsou zahrnuty všechny náklady – tj. např. vedení účtu, poplatky za uzavření atd. V mnoha případech totiž poskytovatel půjčky uvádí pouze úrokovou míru (např. 9 % za rok), ale po započtení všech dalších poplatků může v přepočtu zaplatit např. 14 %. Podle RPSN se tak dá velmi jednoduše porovnávat výhodnost půjček.

Čím nižší RPSN, tím je půjčka výhodnější! Žadatel o spotřebitelský úvěr by tedy měl hodnotit RPSN určitě věnovat zvýšenou pozornost!

RPSN
13,75 %

SOUVISLOSTI

Výhody a problémy úvěrů od nebankovních institucí

Mnoho lidí, kteří s žádostí o úvěr v bance neuspějí, se obrátí na některou nebankovní instituci. Ty často půjčují za podstatně **volnějších podmínek než banky**, ovšem také za **podstatně vyšší úrok**.

Výhodou tedy je hlavně to, že úvěr od těchto institucí dostane takřka každý (a okamžitě), a to i bez důkladnějšího prověření finanční situace žadatele. To se může také projevit i jako nevýhoda, jelikož klient časem zjistí, že **není schopen tento úvěr splácet**.

ANO,
či
NE
??

SOUVISLOSTI

Státní podpora u stavebního spoření

- V současnosti k naspořené částce obdrží klient 15 % státní podporu (max. 3 000 Kč ročně). Aby však klient státní podporu získal, musí spořit nejméně 6 let – pokud vypoví smlouvu dříve, neobdrží státní příspěvek.

Souhrn

Shrnutí kapitoly

- Zákonnou měnou v ČR je **koruna česká (Kč)**. Zejména bankovky jsou opatřeny řadou ochranných prvků.
- V praxi existují dva způsoby placení – **hotovostní a bezhotovostní platby**.
- Mezi bezhotovostní formy placení řadíme **inkaso, úhradové platby a použití platebních karet**.
- Mezi finanční produkty, které jsou nejčastěji využívány k financování potřeb občanů náleží **půjčky a úvěry, hypotéky a stavební spoření**.

Náměty pro samostatnou práci

1. Seznamte se s ochrannými prvky našich bankovek a pokuste se všechny na dané bankovce najít.
2. Seznamte se blíže (prodiskutujte vhodnost) s vybranými finančními produkty.

Náměty a tipy pro samostatnou práci

